

Kommentar til *Norge etter 1914* på lanseringen av boka,

Litteraturhuset i Oslo, 26. august 2025

Av Merethe Roos, professor i historie ved USN

Først og fremst, takk for at jeg har blitt invitert til å kommentere denne nye og flotte boken om Norge etter 1914.

Når jeg spør studentene mine, som altså er historie- eller samfunnsfagsstudenter, om hvordan de opplevde historieundervisningen i den videregående skolen, deler som regel gruppa seg i to. Den ene delen er negativ, og husker tilbake på endeløse rekker av årstall og lite motiverende pugging av kongerekker og detaljer. Den andre delen er positiv, og trekker fram engasjerende fortellinger der de har hatt muligheten for å leve seg inn i historiske hendelser, personers liv og der de har hatt muligheten til å forstå betydningen av å tenke kritisk.

For å kommunisere med studenter i dag, ja, jeg tror, for å kommunisere med bredden av befolkningen i det hele tatt, må historiske framstillinger ha evnen til å engasjere, til å gi rom for innlevelse og vekke en forståelse av historiefagets livsviktige nødvendighet, med alt det som det siste innebærer.

Norge etter 1914 er nettopp en slik historisk framstilling, som engasjerer, forklarer og bretter ut historiefagets kompleksitet på en måte som jeg tror kan tale til alle, fra nybegynneren til erfarne forskere med mange års fartstid i faget. Det er flere grunner til dette, jeg skal nevne tre.

For det første har boken et sterkt tilsnitt av historie nedenfra. Introduksjonen setter tonen, med presentasjonen av den fengslende boken til serbiske Isidora Sekulic, *Brev fra Norge*, skrevet i 1914. Den for ettertiden relativt ukjente Sekulic knytter an til store fortellinger – eller masternarrativer – som glir inn i hennes egen historiske kontekst: et Balkan preget av rivninger mellom stormakter og aggressiv nasjonalisme. Slik får forfatterne sagt noe om betydningen av hermeneutikk og leserens forståelseshorisont, og samtidig slått an tonen til det som karakteriserer Norge i 1914: Jubileumsutstilling i det som senere skal bli Vigelandsparken, statistikker og Trude Johnsen, Norges første kvinnelige distriktslege, som tjenestegjorde i Alta og Kautokeino.

Et annet eksempel er frisørdamen Ella Johanne Wang, som på slutten av 1920-tallet ble saksøkt av Norges Barber- og Frisørforbund. Grunnen til at forbundet gikk til retten, var at Wang hadde klippet kort hår på sine kvinnelige kunder. Det mente Frisørforbundet at hun etter lovens bestemmelser ikke hadde rett til å gjøre. Frisørfaget var fra 1914 definert som et håndverk, rettet inn mot mannlige kunder. Kvinner kunne vaske og stelle hår, som fri virksomhet. Men tidene var i ferd med å endre seg. Impulser kom utenfra, via nymotens

greier som kino og en markedsorientert presse. De kvinnelige frisørene som tar mot til seg og klipper jentene korte speiler internasjonale trender, i en tid der tradisjonelle kjønnsroller utfordres. Og ikke bare det. Fortellingen om damefrisørene er brikker i en større beretning om en ny tid, preget av underholdningsindustri, ny forbrukskultur, arkitektur og reklame. Det er som om Wang og hennes kvinnelige kolleger gir oss ansikter som inviterer oss inn i en avgrenset tidssone, preget av bestemte kulturelle og historiske forutsetninger.

Jeg kunne trukket fram mange flere eksempler enn Sekulic og Wang. Poenget er at de personifiserte eksemplene og fortellinger nedenfra får historien til å leve, og gjør at leseren i større eller mindre grad kan identifisere seg med narrativene, men aldri uten kritisk distanse, og aldri uten å selv bli klar over sin egen posisjon som historisk situert.

For det andre klarer boka å presentere hva historiefaget egentlig er på en lavmælt, og derfor også troverdig og håndgripelig, måte. Det er både gitt gjennom refleksjonsnotatet som følger etter hvert kapittel. Refleksjonsnotatene tar opp typisk historiefaglig tematikk som er gitt i det foregående kapittel, og jeg tror vi er inne på det aller meste. Histoire croisée, flerstemte narrativer, queer theory og historiens og historikernes makt, for bare å nevne noe. Det er også gitt gjennom kapitlene i seg selv, for eksempel starten på kapittel 9, der et lang sitat fra en av Kjartan Fløgstads bøker legger beslag på nærmere en hel side. I en fiktiv samtale mellom mor og sønn Høysand, Durdei og Rasmus, fra midten av 1950-tallet gir Durdei til kjenne sine ønsker om hva framtida skal bringe: etterkommerne skal bo på industristeder eller drabantbyer som Odda, Fyllingsdalen eller Grorud, de skal ha innlagt vann, vannklosett, TV, vaskemaskin, jobbe med kolleger innmeldt i LO, legges inn på sykehus, undersøkes med EKG og røntgen som om de skulle hatt navnene Vogt, Christie og Stang og så videre.

Bruken av Fløgstads fiktive fortelling illustrerer Reinhart Kosellecks viktige poeng om historiens temporalitet: Som historiske aktører beveger vi oss i spennet mellom fortid, nåtid og framtid, mellom erfaring og forventning. Erfaringen er nærværende fortid, lik som forventningen er nærværende framtid, nedfelt som en bestemt forventningshorisont. Slik klarer forfatterne av denne boka å snike inn vanskelig tilgjengelig materiale på en lett tilgjengelig måte. Bare det i seg selv er svært fortjenstfullt.

For det tredje er grepet *Norge i verden* helt nødvendig, både for å få leseren til å henge med, og for å få yte det siste århundrets historie rettferdighet. Som student fikk jeg selv med meg – så vidt – starten på kommersialiseringen av verdensveven – internett, og 25 år etter er internett noe vi ikke lenger klarer oss uten. World Wide Web har blitt en del av vårt daglige brød, som setter Norge inn i en større verden og sammenheng. Samtidig er nasjonalitet et stadig mer relativt begrep, med økende migrasjon og økende heterogenitet, noe forfatterne også er inne på i boka. Med utgangspunkt i dagens komplekse samfunn klarer Norge etter 1914 til å få oss til å forstå at kompleksiteten har

lengre historiske røtter. Dette gir også perspektiver til leserens forståelse av hvem han eller hun selv er, og hvordan vi har kommet dit vi har kommet i dag.

Jeg vil avslutte med å si at det er sjelden jeg leser faghistorie som så til de grader er en «page-turner» som denne boka. Når denne egenskapen blir kombinert med bunnsolid faglig, historieteoretisk og historiemetodologisk kunnskap, ligger det an til en bok som kan bli et standardverk. Gratulerer!